

KRIPTOVALYUTA - AN'ANAVIY BANK TIZIMIGA VA IQTISODIYOTGA TA'SIRI.

*Buxoro Davlat Universiteti
Iqtisodiyot kafedrası o'qıtuvchısı*

Nigina Sharapova Kadirovna

*Buxoro Davlat Universiteti
Iqtisodiyot va turizm fakulteti 4-kurs talabası*

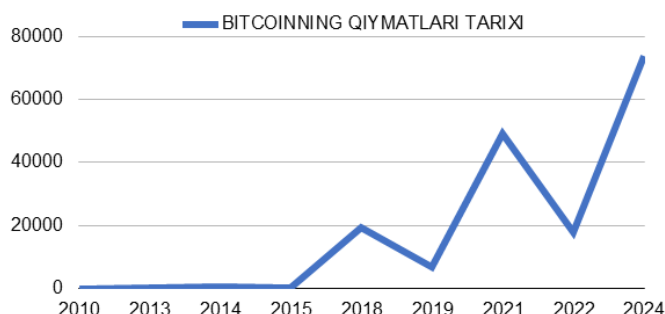
Sharipov Shaxzod

Annotatsiya. Ushbu maqola XXI asr kashfiyoti bo'lgan kriptovalyutalarning iqtisodiyotga va hozirgi bank tizimlariga ijobiy va salbiy ta'sirlari haqida boradi. Quyida buning tahlili, dinamikasi va statistik ma'lumotlari keltirilgan.

Kalit so'zlar. Kriptovalyuta, mayning, an'anaviy bank tizimi, mayning fermalar, raqamli texnologiyalar, asik mayner qurilmalari, pir to pir, blokcheyn, transchegaraviy tranzaksiyalar.

Kriptovalyuta bu Raqamli Valyuta turi bo'lib, uning ichki hisob birliklari markazlashtirilmagan to'lov tizimi tomonidan ta'minlanadi (ichki yoki tashqi ma'mur yoki boshqa ma'mur yo'q) uning analogi to'liq avtomatik rejimda ishlaydi.

Bugungi kunda texnika, texnologiyalarning rivojlanishi bilan bir qatorda kriptovalyuta degan atama paydo bo'ldi. Buning ma'no mazmuni shuni anglatadiki biz qo'limiz bilan ushlab ko'ra olmaydigan "raqamli pul" deb tushunsak bo'ladi. Boshida uncha rivojlanmaydigandek ko'ringan bu pul ekvivalenti so'nggi yillarda misli ko'rilmagan darajada taraqqiy topdi. Buni ularning turlari ko'paygani va qiymati tashkil etilgan paytidagiga nisbatan ancha ko'tarilib ketganida ko'rish mumkin³⁵:

BitCoin misolida 2010-2024-yillar oralig'ida *AQSH dollarida

³⁵ <https://www.investopedia.com/articles/forex/121815/bitcoins-price-history.asp>

Yuqoridagi diagrammadan ko'rinib turibiki, kriptovalyuta atamasi yaratilgan bir paytda tashkil etilgan bitkoin tizimi 14 yillik davr mobaynida bir necha minglab barobarga oshgan. Kriptovalyutaning o'zi hech qanday maxsus moddiy yoki elektron

shaklga ega emas - bu shunchaki ma'lumotlarni uzatish protokoli ma'lumotlar paketining tegishli pozitsiyasida qayd etilgan ushbu hisob birliklari miqdorini ko'rsatadigan raqamdir va ko'pincha, hatto shifrlanmagan, shuningdek tizim manzillari orasidagi operatsiyalar haqidagi boshqa barcha ma'lumotlar. Lekin ushbu texnologiya yaratilishi bu bor yo'g'i boshlanishi deb tasavvur qilishimiz mumkin. Chunki bugungi kunda an'anaviy ya'ni biz o'rganib qolgan bank tizimi bunday ishlamaydi. Barchaga ma'lumki kriptovalyuta egalari nomlari, ularning kriptovalyutadagi mablag'lari hajmi sir tutiladi. Bundan tashqari kriptovalyutani shunchaki dillerlardan yoki ma'lum bir shaxslardan sotib olishdan tashqari, ularni "mayning" qilish orqali erishish mumkin. Mayning jarayonini esa bir so'z bilan elektr toki yohud protsessrlar quvvati va operatsiyalarini pullash demakdir. Bu esa davlat iqtisodiyotiga (agarda yashirin tarzda amalga oshirilsa) juda katta putur yetkazadi. Chunki "mayning fermalar" yoki asik mayner qurilmalari katta miqdorda elektr tokini iste'mol qiladi, bu o'z navbatida mamlakat energiya tarmoqlari tizimi sanoatiga ham o'z ta'sirini o'tkazadi.

Kriptovalyutaning o'sishi an'anaviy bank sektorini aniq buzdi va buning sababini tushunish qiyin emas. Kripto moliyaviy tranzaksiyalarni amalga oshirishning markazlashtirilmagan, xavfsiz va shaffof usulini taqdim etadi. Ushbu maqolada biz kriptovalyutaning an'anaviy bank faoliyatiga ta'sirini o'rganamiz va kripto investorlari uchun takliflar beramiz.

Kriptovalyutaning an'anaviy bank faoliyatiga eng muhim ta'siridan biri bu vositachi banklarni yo'q qilishdir. Kripto bilan jismoniy shaxslar endi banklar kabi vositachilarga ehtiyoj sezmasdan ham "peer-to-peer" ya'ni bir shaxsdan ikkinchi shaxsga bevosita to'g'ridan-to'g'ri tranzaksiyalarini amalga oshirishlari mumkin. Kripto shuningdek, transchegaraviy tranzaksiyalarni tezroq va arzonroq qildi. An'anaviy bank tizimlari ko'pincha transchegaraviy tranzaksiyalarga kelganda sekin va qimmat. Boshqa tomondan, kriptovalyuta deyarli bir zumda tranzaksiyalarni amalga oshirishga imkon beradi. Bu an'anaviy bank xizmatlariga talabning pasayishiga olib keldi, chunki tobora ko'proq odamlar moliyaviy tranzaksiyalarni amalga oshirish vositasi sifatida kriptoga murojaat qilmoqdalar.

Kriptoning an'anaviy bank faoliyatiga yana bir ta'siri bu raqobatning kuchayishi. An'anaviy banklar hozirda kreditlash va qarz olish kabi shunga

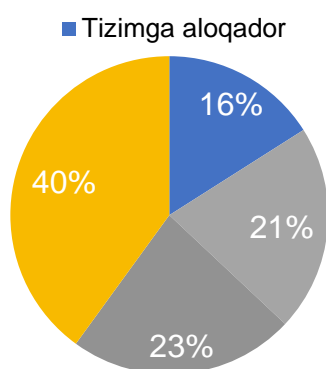
o'xshash xizmatlarni taklif qiluvchi kripto birjalari raqobatiga duch kelishmoqda. Ushbu raqobat an'anaviy banklarni tez o'zgaruvchan moliyaviy landshaftda dolzarb bo'lib qolish uchun moslashishga va innovatsiyalarga majbur qildi.

Investorlar uchun kriptoga sarmoya kiritishda bir nechta narsalarni yodda tutish kerak. Har qanday kriptoga investitsiya qilishdan oldin chuqur tadqiqot o'tkazish muhimdir. Bu kripto ortidagi texnologiyani, undan foydalanish holatlarini va o'sish potentsialini tushunishni o'z ichiga oladi.

Portfelingizni diversifikatsiya qilish ham muhimdir. Bitta kriptoga sarmoya kiritish xavfli bo'lishi mumkin, chunki bitta aktivlarning qiymati o'zgaruvchan bo'lishi mumkin. Portfelingizni diversifikatsiya qilish ushbu xavfni kamaytirishga yordam beradi. Va nihoyat, kripto makonidagi so'nggi o'zgarishlardan xabardor bo'lish muhimdir. Bu tartibga soluvchi o'zgarishlarni, shuningdek, texnologik yutuqlarni kuzatishni o'z ichiga oladi.

Kriptovalyutaning an'anaviy bank faoliyatiga ta'siri sezilarli bo'ldi. Bu moliyaviy tranzaksiyalarni amalga oshirishning markazlashtirilmagan, xavfsiz va shaffof usulini taqdim etish orqali an'anaviy bank sektorini buzdi. Kripto-investorlar uchun chuqur izlanishlar olib borish, portfelingizni diversifikatsiya qilish va kripto makonidagi so'nggi o'zgarishlardan xabardor bo'lish muhimdir. Quyida Statista kompaniyasining kriptovalyutalar va boshqa raqamli texnologiyalarga adaptatsiya ko'rsatkichlari va fikrlarini ko'rsatkichlari bo'yicha so'rovnoma natijalari keltirilgan: (2-diagramma³⁶)

Diagrammadan ko'rinib turibiki, ko'plab yirik banklar va bank guruhlari hali bir qarorga kelmagan va bozorni kuzatish jarayonida turibti. Katta qism banklar ham o'z tizimlarini qurbon qilish niyatida ham emas.

Ko'rsatkichlar va fikrlar ko'rsatkichlari bo'yicha so'rovnoma natijalari.

³⁶ <https://www.statista.com/statistics/1387167/bank-approached-on-digital-assets/>

Hozircha banklar ushbu yangi tizimga qanday yondashadi bunisi qorong'u, lekin ushbu yangi texnologiya bir muncha banklarni va ularning o'ziga xos tizimlarini kasodga uchratishi aniq deb hisoblaymiz. Nazarimizda banklar ham o'z "xususiy" kriptovalyutalarini yaratgan holda bozorga kirib kelishlari va shu bilan o'z mavqelarini asrab qolishga urinishlari kuzatilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Shoimardonkulovich, Y. D., Kadirovna, S. N., & Abdulaziz, R. (2024). Legal Framework for the Introduction of a Green Economy in Uzbekistan. *Excellencia: International Multi-disciplinary Journal of Education* (2994-9521), 2(4), 345-350.
2. Kadirovna, S. N. (2024). Importance of Foreign Experience for Uzbekistan in the Transition to a Green Economy. *EUROPEAN JOURNAL OF BUSINESS STARTUPS AND OPEN SOCIETY*, 4(4), 48-51.
3. Abdulloyev, A. J., & Tursunov, O. T. O. (2022). G 'AZNACHILIKNING BUGUNGI HOLATI VA UNING DAVLAT MOLIYASI TIZIMIDAGI AHAMIYATI. *Central Asian Academic Journal of Scientific Research*, 2(6), 623-627.
4. Giyazova, N. (2023). The share of world countries in the textile industry and the importance of marketing in its development. *Центр Научных Публикаций (Vuxdu. Uz)*, 27(27).
5. Дустова, А. К. (2023). МЕТОДЫ ОЦЕНКИ КАДРОВОГО ПОТЕНЦИАЛА В ОРГАНИЗАЦИЯХ НА ПРИМЕРЕ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(17), 43-47.
6. Kayimova, Z. A. (2023). Importance And Development Of Internet Marketing For Enterprises In The B2b Market. *Studies In Economics And Education In The Modern World*, 2(10).
7. www.investopedia.com
8. www.statista.com